

Belkıs CANİKOĞLU

08/2019

STAJ SONU RAPORU:

SURİYE İÇ SAVAŞI SONRASI TÜRKİYE-RUSYA İLİŞKİLERİ

Özet:

Bu raporda Suriye İç Savaşı'nın çıkış noktası, sonuçları ve sürecin kendisi ile birlikte; Türkiye ve Rusya'nın dönemsel tutumlarına, birbirleriyle ve üçüncü devletlerle olan ilişkilerine değinilmiştir. Rusya'nın ve Türkiye'nin Suriye'ye yönelik politikaları; ayrıca üçüncü ülkelerin Suriye bağlamındaki çıkar ilişkileri de bu kapsamda ele alınmıştır.

Abstract:

Report below constitutes point of origin of Syrian Civil War, the consequences and the process of it. Within the war process, report also addressed periodical attitude and relations of Turkey and Russia, both between and including the third parties. Russia and Turkey's policies towards Syria and also the third parties which have relations based on self-interest in the context of Syria are observed below.

İçindekiler

GİRİŞ	4
BİRİNCİ BÖLÜM	4
1.SURİYE İÇ SAVAŞI	5
1.1 TÜRKİYE’NİN YAKLAŞIMI	6
1.2 RUSYA’NİN YAKLAŞIMI	8
İKİNCİ BÖLÜM	9
2.1 TÜRKİYE’DE DAVUTOĞLU SONRASI DÖNEMDE RUSYA- TÜRKİYE İLİŞKİLERİ	9
2.2 TÜRKİYE’NİN ESAD REJİMİ HAKKINDA TUTUMU	12
2.3 SURİYE’NİN KUZEYİNDEKİ GELİŞMELERDE TÜRKİYE NEREDE KALİYOR? IDLİB VE GÜVENLİKLİ BÖLGE KARMAŞASI	12
2.4 ABD- PYD- RUSYA İŞBİRLİĞİNE KARŞI TÜRKİYE’NİN TUTUMU	14
2.5 SURİYELİ SİĞİNMACILAR VE TÜRKİYE	16
2.7 CENEVRE, ASTANA VE SOÇİ GÖRÜŞMELERİ	17
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	21
3.1 RUSYA SURİYE’DE BUGÜN NELER YAPIYOR? NASIL STRATEJİLER UYGULUYOR?	21
3.2 DİĞER ÜLKELER SURİYE’DE NELER YAPIYOR?	22
İRAN	22
SUUDİ ARABİSTAN	23
İSRAİL	23
ABD	23
3.3 RUSYA ANKARA’NİN GÜVENLİ BÖLGE TALEBİNE NASIL YAKLAŞIYOR?	24
SONUÇ	24
KAYNAKÇA	26

Giriş

Rusya- Türkiye ilişkileri, karmaşık bir düzlemde, bir iyi bir kötü; hatta ‘frenemies’ (friend and enemies, arkadaş ve düşman) tabiriyle tanımlanabilir. Tarihleri boyunca, birbirleriyle hem savaşmış, hem işbirliği göstermiş, hem de birbirlerinin çıkarlarını gözetecek politikalar ortaya koymuşlardır. Özellikle son dönemde Suriye’deki iç savaş bağlamında Türkiye ve Rusya’nın ortak gündemine net bir bakış oturtmak mümkün değil –farklı çıkarları ortak bir paydada yürütmeye çalışan iki devletin ortaklıkları ve ayrıştıkları noktalar yine bu savaşın içeriğinin ne olduğu ve kim birbirinden ne istiyor sorularını yineleyerek sormayı gerektiriyor. Suriye özelindeki süreçte; hükümetler birbirleriyle, terör örgütleriyle, terör örgütleri birbirleriyle işbirliğinden kaçınmadı –iç savaşı bu kadar dış hale getiren etmenlerden sadece birkaçı budur.

Rusya’nın stratejik istekleri ve Türkiye’nin güvenlik korkuları, bir o kadar ortak ve bir o kadar da düşmanca gelişmelere gebe oluyor Suriye bağlamında.

Birinci Bölüm

1.Suriye İç Savaşı

Mart 2011’de, Suriye halkı günümüzde de halen devam edecek olan bir savaş furyasının içinde kendini buldu. Esad hükümetine duyulan memnuniyetsizlik ve ardı arkası gelmeyen protestoların neticesiyle, halkın Esad rejiminden memnun olmayan kesiminin, devlete karşı ayaklanmalarını son senelerde tüm dünya dikkatle izlemekte. Başlangıcı tüm Ortadoğu’yu kasıp kavuran Arap Baharı, Suriye’de de 2010 yılında bir takım ayaklanmalarla baş gösterdi. Deraa kentinde demokrasi getirmesi iddiasıyla başlattıkları gösterilerin hükümet tarafından şiddetle bastırılması halk ve otorite arasında çatlamalara sebebiyet verdi. Albay Riyad el Esad liderliğinde kurulan, kuruluş amacını "sistemi yıkmak için halkla birlikte çalışmak ve halkı sistemin silahlı ölüm makinelerine karşı korumak"¹ açıklamasıyla yapılanmasını ilan eden Özgür Suriye Ordusu (ÖSO), Esad rejimini devirmek için savaşan silahlı bir örgüt de savaşın önemli aktörlerinden biri olmuştur.

İç savaşın kendi içerisinde mağdur ettiği milyonlarca vatandaş (toplamda 111,113 sivil kayıp ve 5,625,871 kayıtlı sığınmacı rapor edilmiştir)² sivil kayıplar ve sığınmacılık çatısı altında çeşitli ülkelerde hayatını devam ettirmeye çalışan insanların yaşam mücadeleleri bir kenara, bu mağduriyetten faydalanan hükümetler ve onların projeleri ise bu savaşın

1 <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-42862756>

2 <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria>

ayrıca incelenmesi gereken taraflarındandır. Özellikle Suriye'nin mevcut durumunun çeşitli çıkarlar uğruna suistimal edilmesi, akıllara savaşın akıbetiyle ilgili tek bir soruyu getiriyor: kimin bu işten ne çıkarı var? Sırasıyla ABD, Türkiye ve Rusya'nın, savaş dinamiğine bu denli yerleşmiş olmaları, bu ülkelerin birbirleriyle olan ilişkilerini ve Suriye ile ilgili politikalarını bilmek/bilmeye çalışmak savaş zayıflığından ve ölümlerden çok daha fazla ön plana çıkıyor.

1.1 Türkiye'nin Yaklaşımı

Savaş öncesi dönemde Türkiye'nin kendi dış politikasında uyguladığı 'komşularla sıfır sorun' politikası nezdinde Türkiye Ortadoğu'da siyasi ve ekonomik ilişkileri geliştirmeye çalışıyordu. Suriye de ilişkilerin güçlendiği, karşılıklı olarak vizelerin kaldırıldığı, Suriye sınırındaki mayınların temizlendiği³ ve ticaretin de yoğunluklu olarak yapıldığı bir Ortadoğu ülkesi olarak Türkiye'nin yakın ilişkiler kurmaya fazlasıyla ılımlı yaklaştığı bir ülkeydi. İç Savaş çıktığında, dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan ve dışişleri bakanı Ahmet Davutoğlu idi. İkilinin gerek Türkiye'den, gerekse Suriye'ye sıklıkla gidip gelerek Esad ve yöneticilerle yaptığı görüşmelerden Suriye konusundaki hassasiyetlerini belirttikleri de biliniyordu. Halkın taleplerini karşılayacak reformlar yapmaya çağrılan Esad, Türkiye tarafından sert eleştirilere can kayıplarının da artmasıyla maruz kaldı; Türkiye, Suriye'de yaşanan

³ <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/1-milyon-150-bin-metre-karelik-alan-temizlendi-23202275>

demokrasi mücadelesini desteklemekte ve Esad rejiminin devredilmesini şiddetle tavsiye etmekteydi. Özellikle Davutoğlu'nun Suriye konusunda döneminde son derece aktif bir rol oynadığı biliniyordu. Yapılan görüşmelerde Esad hükümetinin 'yumuşak bir geçiş ile' kendisini devretmesi gerektiğini ve vatandaşların artık zulüm görmeden, korku hissetmeden, demokratik bir devlet çatısı altında yaşamaları gerektiğini söylüyordu. Özellikle de o sıralarda Türkiye'nin yaklaşık 2 milyon sığınmacıya ev sahipliği yapmasının (mevcut sayı 2019 itibarıyla 3 milyon 650 bin civarında) ve kimsenin 'evinden uzakta' olmaması gerektiğini, her vatandaşın kendi memleketinde huzurlu ve barışçıl bir ortamda yaşama hakkını vurguluyor olması da Suriye'ye verilen tavsiyeleri teyit eder nitelikteydi. Kısaca, Türkiye savaş döneminde Suriye hükümetinin politikalarını desteklememişti. Bununla birlikte Türkiye ÖSO mensuplarının yapılanmasına önyak oldu⁴, bu da Esad hükümetiyle arasında soğuk rüzgârlar esmesine sebebiyet veren bir gelişmeydi. ÖSO ana üssünün Türkiye'de, Suriye'ye sınır komşusu olan Hatay ilinde kurulması, yapılanmaya para ve silah yardımı yapılması, ABD ile ortak girişim ile askeri eğitim verilmesi; Esad tarafından Türkiye'nin teröristlere destek verdiği ve işbirliği yaptığı ifadeleriyle değerlendirilmişti⁵. Türkiye'nin ÖSO desteğine bu kadar tepki gelmesinin ana sebeplerinden birisi de şüphesiz ÖSO'nun IŞİD, Nusra, Ahrar Şam

⁴ <https://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiyenin-7-y%C4%B1ll%C4%B1k-suriye-politikas%C4%B1/a-42980399>
⁵ <https://www.tuicakademi.org/esad-turkiye-teroristlere-yardim-ediyor/>

gibi terör örgütleriyle yapısal olarak benzerlik göstermesi⁶ ve ÖSO'nun kendi içerisinde varlık gösteren çeşitli grupların bazılarının 'radikal' olmasıdır.

2013'te ÖSO'ya bağlı Faruk Tugay'ın komutanı Ebu Sakkar'ın öldürülen bir askerin iç organını ısırdığı video "ılımlı"ların ne kadar "ılımlı" olduğu sorusunu yaygınlaştırmıştı. Yine 2016'da Nureddin Zengi Hareketi(bugün geçmişte bu örgütte yer almış bazı militanlar Ceyşül Nükba ile Afrin operasyonuna da katılıyor), bir mensubunun Halep'in kuzeyinde Filistinli mülteci çocuğun kafasını kestiği videoyla gündeme gelmişti.⁷

Bu ve benzeri örnekleri, ÖSO'nun desteklenmesini yanlış olarak gösterirken, Türkiye açısından ÖSO'nun PYD/YPG ve DAESH gibi terör örgütleriyle de aynı zamanda mücadele ediyor olması⁸, desteklemesine sebep olan unsurlardan biridir.

1.2 Rusya'nın Yaklaşımı

Rusya ve Suriye'nin yakınlıkları Rusya'nın Sovyetler Birliği dönemine kadar uzanır. Birbirlerine yaptıkları silah ve yardım destekleri, 8 Mart 1963 tarihli Baas darbesi sonrası Suriye'de yeni oluşan rejim (Suriye'nin zamanında ideolojik olarak Sovyetler Birliği'ne daha yakın olması), zaman içerisinde yapılmış çeşitli antlaşmalar (iki ülke arasında 8 Ekim 1980'de Moskova'da imzalanan ve 14 Kasım 1980 tarihi itibariyle her iki tarafça onaylanarak yürürlüğe girmiş olan 20 yıl süreli 15 maddelik

⁶ <https://www.evrensel.net/haber/344305/erdoganin-ovdugu-oso-kimdir>

⁷ <https://www.evrensel.net/haber/344305/erdoganin-ovdugu-oso-kimdir>

⁸ <http://www.aljazeera.com.tr/haber/kalin-oso-hem-daes-hem-rejimle-mucadele-edebilir>

Dostluk ve İşbirliği Antlaşması)⁹ Rusya ve Suriye'nin aralarında derin ilişkiler kurulmasının başlangıç safhasıdır.

Mevcut durumda, en gözlemlenebilir sonuç Rusya'nın Esad rejimini destekliyor ve kalmasını istiyor olduğudur. Savaş öncesi ve sonrası ilişkilerini de göz önünde bulundurarak, Suriye'nin mevcut rejim halinde Rusya'nın dostane tutumunu deneyimliyor olacak.

İkinci Bölüm

2.1 Türkiye'de Davutoğlu Sonrası Dönemde Rusya- Türkiye İlişkileri

Son yıllarda, özellikle Ahmet Davutoğlu'ndan sonraki dönemde iki ülkenin ilişkileri karmaşık bir pozisyonda ilerlemeye devam etti. 24 Kasım 2015 tarihinde Rusya Federasyonu Hava Kuvvetleri'ne ait Sukhoi Su-24M tipi uçağın sınır ihlali gerçekleştirmesinden dolayı Türk Hava Kuvvetleri tarafından düşürülmesi olayıdır. Aynı zamanda 1950'li yıllardan beri ve Soğuk Savaş süreci sonrası ilk kez bir NATO üyesi ülke tarafından doğrudan Rus uçağı düşürüldü¹⁰. Putin, Türkiye'den özür beklediğini, Erdoğan'ın ise 'yine olsa yine yapacaklarını' söylemesi ortamdaki gerginliği had safhalara çıkardı.

2015'te yaşanan jet uçağı olayından hemen sonra, Ankara'da 2016 yılında gerçekleştirilen 15 Temmuz darbe girişimi Rus hükümeti tarafından

⁹https://orsam.org.tr/d_hbanaliz/75tr.pdf ORSAM analiz

¹⁰ <https://www.theguardian.com/world/live/2015/nov/24/russian-jet-downed-by-turkish-planes-near-syrian-border-live-updates>

Türkiye'nin 'kimin dost kimin düşman' olduğunu görmesi olarak değerlendirildi. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ı darbe girişimi gecesi Rus uçaklarının kurtarması, Rusya'nın Türkiye ile yakınlığını teyit eden bir gelişme olmuştu. Putin'in yaptığı basın açıklamasında kullandığı ifadelerin "Eğer Gülen, gerçekten de darbe girişiminde yer aldıysa o zaman ABD istihbarat güçlerinin olup bitenlerden haberdar olmamasını tasavvur etmek çok zor"¹¹ olması, kimin dost kimin düşman olduğunu vurgular nitelikte bir malumun ilamıydı. 15 Temmuz'dan sonra, 9 Ağustos'ta St. Petersburg'da yapılan görüşmelerde istihbarat özelinde işbirliği yapacaklarını duyurdular –bu gelişme Suriye konusunda da geçerli bir anlaşma olacaktı. İki ülke de istihbarat güçlerini birleştirmeyi Suriye özelinde kabul ettiler.

Türk- Rus ilişkilerine kilometre taşı olmuş bir diğer olay da, Kobani olaylarıydı. Suriye'nin, yaklaşık %90 oranında Kürt barındıran bölgesi, 17 Eylül'de IŞİD güçleri tarafından ele geçirilmeye başlandı. ABD ve Rusya destekli PYD/YPG güçleri ile peşmerge birlikleri Kobani'ye girdi. Konuyla ilgili yazılı bir açıklama yapan Irak Kürt Bölgesel Yönetimi Başkanı Mesut Barzani, "Türkiye'nin rızası ve yardımı, ABD'nin desteği olmasaydı peşmergenin Kobani'ye gitmesi mümkün değildi" dedi.¹²

11 <https://www.ahaber.com.tr/dunya/2017/06/17/rusya-devlet-baskani-putinden-15-temmuz-aciklamasi>
12 <http://www.aljazeera.com.tr/haber/pesmerge-kobanide>

En güncel ve Türkiye’yi derin tartışmaların içerisine sürükleyen konu S-400 krizi oldu. Türkiye’nin Rusya ile yaptığı savunma sistemi antlaşması NATO ve ABD açısından tehdit unsuru olarak görülürken, güvenlik konusunda bir gereklilik olduğu düşünülüyordu –Türk hükümeti tarafından. Hemen sınırda gerçekleşen ve gün be gün belirsizliğe doğru evrilen Suriye savaşı, Türkiye’nin olası bir saldırıda mevcut bir koruma sağlama isteğini perçinliyordu. Yaklaşık 400 kilometrelik menzile sahip olan S-400 füze savunma sistemi, karadan havaya ateşlenebiliyor ve düşman uçaklarının vurularak düşürülmesinde kullanılıyor.¹³ Neticede, S-400 talebi ne kadar ABD özelinde tartışmalar yaratan ve çeşitli yaptırımların tehdidine maruz kalan bir konu olsa da, yine Rusya ile ilişkiler açısından önem arz eden bir ticaret oldu. ABD’nin bu kadar tepki vermesinin başlıca sebepleri de;

1. NATO'nun en stratejik üyelerinden birisi olan Türkiye'nin ittifakın en önemli hasmı konumundaki Rusya ile geliştirdiği bu ilişkinin ortak güvenlik mimarisini zafiyete uğratacak olması kaygısı.
2. ABD savunma sanayiinin en önemli müşterilerinden olan Türkiye'nin başka üreticilere kapıtılması riski.
3. Türkiye'nin S-400 tedarikçisinin, ABD Kongresi'nin 2017 Ağustos ayında çıkardığı ABD'nin Hasımlarıyla Yaptırımlar Yoluyla Mücadele Etme Yasası (CAATSA) kapsamına girmesinden dolayı yaptırımlara muhatap olacak olması ve dolayısıyla Türk-Amerikan ilişkilerine yeni bir darbe vurulacak olması.
4. Türkiye'nin de üretim programında yer aldığı ve konuşlandıracağı 5. kuşak savaş uçağı F-35'lerin hassas ve üstün özelliklerinin ayrıca her türlü faaliyetlerinin S-400 radar sistemi tarafından ele geçirilebilecek olması kaygısı. Dolayısıyla

13 <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-41239093>

Türkiye'nin F-35 projesinin dışında bırakılması ve parasını verdiği uçakların teslim edilmeme olasılığının artmış olması.¹⁴

2.2 Türkiye'nin Esad rejimi hakkında tutumu

Başta da belirtildiği gibi, savaşın başlangıcından bu yana Türkiye ÖSO'ya verdiği destek ile gündeme geldi –yöneticiler Esad yönetiminin istifasını ve yumuşak bir geçişle bir değişime gidilmesi gerektiğini sıklıkla vurguladılar ve ÖSO'ya verdikleri destek ile duruşlarını kesinleştirdiler. Suriye konulu çeşitli platform ve zirvelerde de bu karşıtlık gösterildi, Türkiye güvenliğini sağlama almak ve sınırda gerçekleşen olayların herhangi bir şekilde etkisi altında kalmak istemediğini belirtti. Gitmesi için uğraş verdiği Esad rejiminin gitmemesi ve müttefiki Rusya tarafından bunun sağlanması, Türkiye'nin kendini Suriye konusunda gerçekleştirememesiyle devam ediyor –neticede bu korku atmosferi, yine kendisini bu atmosferde boğan Rusya ile S-400 anlaşması yapmasına sebep olmuştu.

2.3 Suriye'nin kuzeyindeki gelişmelerde Türkiye nerede kalıyor? Idlib ve güvenli bölge karmaşası

İdlib şehri; konumu itibarıyla çevresinde Lazkiye, Halep ve Hatay'ın oluşturduğu çemberde, tam ortadadır. Esad rejiminden kaçanların sığınmasıyla birlikte yerleşim oranı iki katına çıkmıştır (2018 itibarıyla 4 milyona yakın nüfus). Çeşitli selefî grupların birleşmesiyle oluşan Fetih

14 <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-47809807>

Ordusu'nun kuşatması altına girmiştir, fakat 2016 yılında Ordu'nun dağılmasıyla HTŞ ve Ahrar-u Şam adlı iki gruba ayrılmışlardır. Bölgede çatışan iki farklı grubun olması, Esad güçlerinin de aynı zamanda olası bir atağına açık kapı bırakmıştır.

Suriye güçlerinin elinde bulunmayan ve terör örgütlerinin istilasında bulunan bölge, İdlib; Suriye çerçevesinde bulunan tüm aktörlerin yakından ilgilendiği bir bölge oldu. Türkiye'nin İdlib hususunda ana endişeleri güvenlik riski, askeri ve sivil zayıat korkusu ve sığınmacı akını yaşanmasıydı. Gerek Astana Mutabakatı'nda, gerek ise uzantısı olan Soçi platformunda bu endişelerini dile getirdi ve anlaşmaya varılabileceği düşünüldü.

Astana görüşmelerinde varılan anlaşma neticesinde, yeni bir göç dalgasından kurtulmak sivil güvenliği sağlamak esas amacı olan Türk Ordusu, ÖSO ile beraber İdlib'e girdi.¹⁵ Rusya ile Astana çerçevesinde yapılan anlaşma, İdlib çevresinde silahtan arındırılmış bir bölge kurulmasını da kapsıyordu. Böylece hem Türkiye, hem de Rusya'nın ortak gözlem noktaları ve güvenli olarak adlandırılacak 15-20 km'lik bir alan kararlaştırıldı. Fakat bu beklentiler boşa çıktı. Çeşitli grupların ve birliklerin kontrolünde olan İdlib, Ocak 2019'da cihatçı bir grup olan HTŞ'nin eline geçti. Bu da yine Türkiye'yi bir 3,5 milyon Suriyeli 'ye nerede bakacağız tedirginliğine sürüklüyor –bölgedeki var oluşunu

15 <https://tr.sputniknews.com/ortadogu/201710051030443148-erdogan-idlib-rusya-tsk/>

istikrarlı bir şekilde devam ettiriyor. Bölge içerisinde muhalif gruplarla mücadele etmek bir yana, aynı zamanda Esad hükümetinin askeri güçleri de İdlib ve çevresinde bir baskı yaratmakta. Esad rejim güçleri, sınır bölgelerini topçu ateşi altında tutuyor –bu da çeşitli soruları beraberinde getiriyor; Türkiye İdlib’i rejim güçlerinden koruyabilecek mi? Rusya’nın varlığı rejim güçlerinin İdlib’e girmesini kolaylaştıracak mı?

2.4 ABD- PYD- Rusya işbirliğine karşı Türkiye’nin tutumu

ABD’nin ve Rusya’nın PYD’ye destek verdiği ve silah yardımı yaptığı gerçeği dönem dönem ilişkileri tartışmalı hale getiriyor. IŞİD ile mücadele etmek için ABD’nin PYD’ye yaptığı yardım; bugüne kadar adlarını gizli tutarak basına konuşan ABD’li yetkililerin açıklamalarına göre, makineli tüfekler, zırhlı araçlar, mühendislik ekipmanları, havan topları, omuzdan ateşlemeli silahlar ve bunlara ait mühimmatları içeren bir paket¹⁶.

ABD desteğinin yanı sıra, Rusya’nın da yine IŞİD mücadelesinde YPG/PYD’ye yardım ettiği, özellikle Afrin bölgesindeki çatışmalar

16 <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-39937178>

esnasında PYD'ye hava yardımı yaptığı ve Rus bayraklı bir sürü askeri aracın ve birliğin çatışma bölgelerinde konuşlandığı biliniyor.¹⁷

Yerel kaynaklar, Rusya'nın PYD'ye destek verirken Esad yönetimini de bu işbirliğine kattığını, rejim otoritesinin PYD tarafından kabul edilmesinde ısrarcı davrandığını bildiriyor.¹⁸

Bu gelişmeler Türkiye'nin hem Rusya ile hem Suriye ile olan dengeleriyle oynuyor, ABD ise Türkiye'yi 'oluşabilecek herhangi bir kaygıyı gidereceğini'¹⁹ söyleyerek telkin etmeye çalışıyor. PYD faktörü Türkiye'nin kendini korumaya aldığı, fakat işin içine ABD ve Rusya destekleri girdiği için koruma kısmını gerçekleştirememeye tehlikesi yaşadığı söylenebilir.

Türkiye tarafından PYD, PKK'nın bir kolu olarak görülüyor ve silahlanan örgütün bu donanımı bir şekilde Türkiye'ye karşı kullanacağı korkusu hâkimiyet sürdü denilebilir. Türk hükümeti tarafından ABD'ye yapılan uyarılar, PYD ve Türkiye'nin aynı kanatta IŞİD için bile olsa çalışmayacağını ve ABD'nin özellikle bu yanıltan dönmesi gerektiğini defalarca vurguladı.

Rusya'nın YPG/PYD'yi bir terör örgütü olarak nitelemiyor olması, PYD lideri Salih Müslim ile görüşmeler yapması ve bir işbirliği içerisine girmesi, hatta Moskova'da düzenlenen Kürt haftası programından birkaç

17 <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-39353089>

18 <https://www.yenisafak.com/dunya/pyd-abd-rusya-ve-esedle-isbirligini-hizlandirdi-2406447>

19 <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-39856911>

ay sonra PYD'nin Moskova temsilciliğini açmasına müsaade etmiş olması Türkiye'nin canını sıkran gelişmelerin yine bir bölümüydü.

“21 Nisan 2015'te Kamışlı'da Esad rejimi ile YPG militanları arasında geçen çatışmalardan sonra PYD/YPG güçlerinin ABD'den aldığı destekle bölgede koridor oluşturma çabasının karşısına geçmek ve bu yönde atılan önceki adımları geriletmek, Rusya'nın jeopolitik çıkarları açısından ciddi önem kazandı.”²⁰

Sonuç olarak, Türkiye, daha önce de bahsedildiği gibi, PYD'yi bir PKK uzantısı olarak görüyor ve ABD- Rusya tarafından beslenen örgütün silahlanmalarını bir tehdit unsuru olarak algılıyor.²¹

2.5 Suriyeli sığınmacılar ve Türkiye

Türkiye'nin en fazla Suriyeli sığınmacı nüfusuna sahip olması, savaş sürecinde Türkiye'yi en fazla etkileyen ve Avrupa ile bitmek bilmeyen bir tartışmanın içerisinde sürekli bir döngüye girmesine sebebiyet vermiştir. Türkiye'nin sınır komşusu olması ve açık kapı politikası uyguluyor olması Suriye'den dünyaya akın eden sığınmacıların çok büyük bir kısmını isteyerek ya da istemeyerek himayesi altına almak zorunluluğu doğduğu da bir gerçek. AB'nin Türkiye'deki sığınmacılara yardım programı kapsamında 46 proje uygulanıyor. Toplam 1,5 milyar euro bütçesi olan bu projeler için yaklaşık 777 milyon euro ödeme yapıldı. Programda, 2016-2017 yılları için 3 milyar euroluk bütçe öngörüldü.

²²Türkiye'nin kısa vadeli planlarla baş ettiği mülteci sorunu, 3 milyon insanın sorumluluğu ve ülke içerisindeki karmaşalar için uzun vadede hiçbir çözüm önerisi gündeme gelmiyor.

Sığınmacı problemi İdlib sorunlarıyla harmanlanıyor, bu da Türkiye'yi var olan veya muhtemel olarak var olacak Suriyeli nüfusuyla nasıl baş edeceğini düşünmeye itiyor.

2.7 Cenevre, Astana ve Soçi görüşmeleri

Rusya ve Türkiye'nin içinde yer aldığı Suriye konulu platformların en öne çıkanları 2012 yılında İsviçre'nin Cenevre kentinde yapılan –ismini de buradan alan Suriye Barış Görüşmelerinin ilki, Cenevre müzakerelerinin öncelikli amacı, Suriye'de barış ortamının sağlanması ve bunun gereklilikleri. 2017'ye kadar sürmüş olan görüşmelerde, bir takım kararlar alındı;

1. Suriye rejimini ve muhalifleri kapsayan bir geçiş hükümeti oluşturulması,
2. Oluşturulacak bu geçiş hükümeti yapısında ülkedeki tüm gruplara temsil hakkı verilmesi,
3. Suriye halkının isteklerini kapsayacak ve ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde anayasa ve yargı sistemi revize edilmesi,
4. Hukuka uygun bir şekilde çok partili serbest seçim sistemine geçilmesi,
5. Oluşturulacak geçiş hükümetinde Suriyeli kadınlar da temsil edilmesi.²³

²² <https://www.avrupa.info.tr/tr/eeas-news/abnin-turkiyedeki-multeciler-icin-mali-yardim-programi-frit-komisyon-suriyeli-multeciler>

²³ <https://www.stratejikortak.com/2018/04/suriye-zirve-astana-cenevre-soci.html>

Fakat ilk görüşme sonuçsuz kaldı. Taraflar farklı şeyler istiyorlardı – Esad’sız bir geçiş hükümeti isteyen ABD ve tersi olarak Esad’lı bir geçiş hükümeti isteyen Rusya’nın çıkar çatışmaları görüşmeleri ilk etapta pasif bıraktı. Cenevre görüşmelerinin ikincisi de yine aynı anlaşmazlıklardan muzdarip, etkisizliğine devam etti. Görüşmelerin üçüncüsü defalarca ertelenmiş, en nihayetinde de etkisini hissettiremeyecek konuşmalarla da son bulmuştur. Üçüncü Cenevre görüşmeleri esnasında Esad hükümeti Halep’i kuşatmış ve görüşmeler yine anlamsız kalmıştır. Cenevre’de yapılan zirvelerin hepsi sonuçsuz kalmış ve taraflar bir türlü mutabakata varamamıştır.

Cenevre müzakereleri bir işe yaramamasına rağmen –en azından Suriye ölçeğinde, görüşmelerine devam edildi. Bu esnada; Türkiye, Rusya ve İran altyapısıyla 23 Ocak 2017’de Astana süreci Kazakistan’da, Cenevre görüşmelerinin bir tamamlayıcısı olarak başlatıldı ve ABD’nin varlığı elimine edildi. Görüşmelerde, İdlib üzerine alınan kararlar oldu; 6. Astana toplantısı sonunda İdlib’de oluşturulacak çatışmasızlık bölgeleri ve gözlemci heyetler konusunda varılan anlaşma kapsamında Türk askerinin de gireceği İdlib için Türkiye, Rusya ve İran’dan toplam 500 gözlemcinin gitmesi kararı verildi. Fakat Heyet’ut Tahrir’uş Şam (HTŞ), Astana’yı tanımadığını söyledi.²⁴ Yani Astana görüşmeleri de, tıpkı Cenevre’dekiler gibi sonuçsuz ve alınan kararların askıda kalmasıyla

24 <https://www.stratejikortak.com/2018/04/suriye-zirve-astana-cenevre-soci.html>

sonuçlandı. İdlib için verilen kararlar –Rusya’nın çevreyi, Türkiye’nin ise şehir merkezini koruması dışında. Bu anlaşma da fazla etkili olmadığını yine Ocak 2019’da kanıtladı.

Soçi Zirvesi 2017 Kasım ayında başlamış, Cenevre ve Astana’daki sonuçsuzluklara nazaran daha etkili ve gerçekten çözüm süreci içeren görüşmeler olmuştur. Türkiye, Rusya ve İran –Astana Zirvesi’nin üç ana garantörü olan ülke tarafından düzenlenen Soçi Zirvesi, dünya basınında da ciddi gelişmelerin yaşanacağına dair beklentiler uyandırdı. 1. Soçi Zirvesinin sonuçları da Anadolu Ajansının haberine göre aşağıdaki gibi olmuştur:

SON DAKİKA

Soçi üçlü Suriye Zirvesi Ortak Bildirisinden: "Devlet başkanları, Suriye Arap Cumhuriyeti'nin egemenliğine, bağımsızlığına, birliğine ve toprak bütünlüğüne olan kuvvetli taahhütlerini teyit etmiş, bahsi geçen gerginliği azaltma, bölgelerin tesis edilmesi ve **Suriye** ihtilafının çözümüne yönelik hiçbir siyasi girişimin Suriye Arap Cumhuriyeti'nin egemenliğine, bağımsızlığına, birliğine ve toprak bütünlüğüne hiçbir suretle halel getiremeyeceğini vurgulamışlardır."

25

2. Soçi Zirvesi, İç savaş çözüm süreci için tekrar Ocak 2018’de ikinci oturumuyla gündeme geldi. Üzerinde anlaşılan temel prensipler çerçevesinde terörle mücadele, Fırat’ın doğusu, İdlib, mültecilerin geri

²⁵Anadolu Ajansı

dönüşü, Anayasa Komitesi gibi konuların yanı sıra ABD'nin çekilmesi ile ortaya çıkacak fiili durum da artık zirvenin konusu haline gelmiş durumda.²⁶ Suriye ve geleceğine dair yapılan bu görüşmelerin sonuncusu 2019 Şubat ayında yapılmış, yapılan görüşmelerde Erdoğan üç garantör ülkenin de Suriye özelinde çok aşama kaydettiğinden bahsetmiştir. Özellikle ABD'nin Suriye'den çekilme kararına olumlu yaklaşan liderler, Suriye'deki Kürtler, Suriye'deki toprak bütünlüğü ve Türkiye'nin de güvenliğini kapsayacak önlemler alacaklarını dile getirdiler. Suriyeli sığınmacıların ülkeye geri gönderilmeleri hakkında da görüşmelerin yapıldığı zirvede Putin, insani yardımların hiçbirinin esirgenmemesi gerektiğini ve ülke şartlarının iyileştirilmeye başlaması gerekliliğini de vurguladı.²⁷

Soçi Zirvesini tek başına değil, yine Cenevre ve Astana çerçevesinden fakat Türkiye, Rusya, İran üçlüsünün denetimi altında olacak şekilde değerlendirmek gerekiyor –neticede alınan kararlar ve bunların uygulanabilirliği Soçi görüşmelerinin daha etkili geçiyor olduğunu, sürdürülebilirliklerinin de yine görece daha kesin olduğunu gösteriyor. Türkiye ve Rusya için özellikle önem taşıyan Soçi Zirvesi, İdlib ile ilgili kararların da alındığı bir platform –bu yüzden burada alınan kararlar hem

26 <https://www.setav.org/soci-zirvesi-ve-turkiye/> 28 Ağustos 2019

27 Takvim <https://www.takvim.com.tr/guncel/2019/02/14/soci-zirvesi-sonrasi-liderlerden-onemli-aciklamalar> 28 Ağustos 2019

Türkiye- Rusya ilişkileri, hem Suriye'deki terör fırtınasını hem de Türkiye'nin güvenliğini etkiliyordu. Mutabakat sonucunda son durum ise;

- 15-20 km derinliğinde silahlardan arındırılmış bölgenin tesis edildiği,
- Çatışan tarafların ağır silahlarının büyük bölümünün tesis edilen bölgeden çıkarıldığı,
- Terör örgütlerinin bir kısmının bu bölgeden çıkarıldığı,
- M4 ve M5 karayollarının güvenliğinin henüz sağlanamadığı,
- Müşterek Koordinasyon Merkezinin tesisine yönelik bugüne kadar bir bilgiye rastlanılmadığı,
- 18 Eylül'den bugüne yaklaşık olarak 1.700 silahlı saldırı benzeri çatışmasızlık ihlali gerçekleştiği,
- Rusya'nın İdlib bölgesine hava saldırılarının devam ettiği ve bu saldırıların sayısının yaklaşık 15 olduğu,
- Suriye Rejim güçlerinin özellikle İdlib güneyinde Lataminah, Han Şeyhun, İdlib doğusunda Cısr El Şuğur ve Halep batısında kara ateş destek vasıtaları ile hava harekâtları düzenlediği anlaşılmaktadır.²⁸

Üçüncü Bölüm

3.1 Rusya Suriye'de bugün neler yapıyor? Nasıl stratejiler uyguluyor?

Günümüzde, Rusya bölgedeki en önemli ortaklarından birisi olan Esad rejimini ayakta tutmayı başardı. Son dönemde askeri varlığını arttırdığı Suriye'de bulunduğu bölgeler Tartus ve Lazkiye yakınları. Tartus'ta kurduğu ve genişletmeye devam ettiği deniz üssü ve Lazkiye civarındaki Hmeymim'de hava üssü Rusya'nın Suriye'deki varlığını yadsınamaz hale getiriyor –Suriye'de çeşitli bölgelerde varlık gösteren görece daha küçük askeri üsleri de hesaba katmak gerek.

28 <https://21yyte.org/tr/suriye/idlib-firtinasi> 28.09 .19

Başta IŞİD tehdidini ortadan kaldırmak ve Tartus'taki üssün korunması gerekçeleriyle Suriye'ye giren Rusya, IŞİD güçlerini ortadan kaldırdığını ve mücadelenin başarıyla tamamlandığını ilan etti²⁹. Suriye'de var olmasının sebeplerini layığıyla yerine getiren Rusya, neden hala Suriye'de sorusunun cevabı, aslında tarih kitaplarından küçüklükten beri akıllarda kalmış ' Rusların sıcak denizlere inme arzusu' cümlesiyle cevaplandırılabilir. Akdeniz hâkimiyeti açısından Ortadoğu'daki en kilit bölge Suriye –Rusya'nın oradaki mevcut yeri, belki de gücü, Rusya'nın kendisinin bile bu kadar sağlam olacağını düşünememiş olacağı bir seviyede.

3.2 Diğer ülkeler Suriye'de neler yapıyor?

İran

İran, başlangıçtan beri Suriye'nin ve Esad hükümetinin destekçisiydi. Sağladığı destekler hem mali, hem askeri hem de istihbarat olarak çeşitlendirilebilirdi.

İran, Suriye'ye gönderdiği askeri danışmanlar ve İran Devrim Muhafızları, Şii milisler ile İran destekli Hizbullah'ın oluşturduğu askeri birliklerle Esad'ın en önemli askeri müttefiki oldu.³⁰

İran ile Suriye'de Esad rejimi arasındaki müttefikliğin üç ana etmeni eskiye dayanıyordu; ABD'nin Ortadoğu'daki nüfuzunun sınırlandırılması,

29 <https://www.rusen.org/rusen-analiz-prof-dr-salih-yilmaz-suriyede-dengeler-degisiyor-mu-hangi-ulke-ne-icin-suriyede-2/>

30 <https://www.dw.com/tr/suriyedeki-uluslararası-C4%B1-akt%C3%B6rler-kim-ne-istiyor/a-43363485>

İsrail'in zayıflatılması ve geçmişte kalan, Saddam Hüseyin liderliğindeki Irak'ın hak iddialarını sınırlandırmak.³¹

Suudi Arabistan

Suudi Arabistan Suriye'nin İran'la olan yakınlığından ve İran'ın yardımları dolayısıyla bölgedeki nüfuzundan rahatsız –ilk ayaklanmalardan itibaren de bunu muhalefete verdiği destek ile göstermiş oldu. Esad rejiminin devrilmesini istiyordu, bu da rejim muhaliflerini askeri ve mali olarak desteklemesini açıklıyordu.

İsrail

İsrail'in en büyük korkusu, Golan Tepeleri'ndeki Hizbullah milislerinin Suriye-İsrail sınırına konuşularak İsrail topraklarına roket saldırısı düzenlemesi. Bu nedenden ötürü İsrail, Suriye iç savaşının başladığı 2011 yılından bu yana düzenlediği yaklaşık 100 hava saldırısıyla, Hizbullah'a silah sevkiyatı yapan konvoyları, silah fabrikaları ile İran mevziilerini bombalıyor.³² Bununla birlikte, İran'ın Suriye'deki desteği tıpkı Suudi Arabistan'ın rahatsız ettiği gibi İsrail'i de rahatsız ediyor.

ABD

31 <https://www.dw.com/tr/suriyedeki-uluslararası-C4%B1-akt%C3%B6rler-kim-ne-istiyor/a-43363485>
32 <https://www.dw.com/tr/suriyedeki-uluslararası-C4%B1-akt%C3%B6rler-kim-ne-istiyor/a-43363485>

ABD'nin Suriye'deki belli belirsiz varlığını destekleyen tek gerekçesi İran'ın güçlenmesini önlemek –İŞİD tehdidini ortadan kaldırma isteği de bu varlığın gösterilmesinde önemli rol oynuyor.

3.3 Rusya Ankara'nın güvenli bölge talebine nasıl yaklaşıyor?

Ankara'nın güvenli bölge talebini

Sonuç

Suriye iç savaşının aslında genel kaniya nazaran çok daha geniş ölçekli etkileri olan bir süreç olduğunu aklımızda tutmamız gerekir. Ne kadar 'iç' savaş olsa da, başka aktörlerin de işin içinde oluşu –ve bu kadar aktif olması savaş durumunu olduğundan daha karışık hale getirmektedir.

Türkiye Suriye'nin sınır komşusu olarak sınırdaki var olan terör örgütü ve savaşın yarattığı sorunların üstesinden gelmek isterken; Rusya'nın stratejik ve askeri varlığını sürdürme isteği, bir Akdeniz fethi gerçekleştirme arzusu ikili ilişkilerini ve bu bağlamda anlaşmalarına –ya da anlaşamamalarına sebep oluyor. Çeşitli olayların (bkz. 15 Temmuz, Jet uçağı olayları, S-400, vb.) arasında gidip gelen ilişkilerin özellikle Suriye bağlamında nasıl neticeye varacağı meçhul görünüyor.

Rusya'nın şu an için Suriye'de kalıcı bir yer edindiği gerçeği ve ne olursa olsun Suriye'deki varlığına her zaman uyduracağı bir kılıf olacağını da beraberinde getiriyor.

KAYNAKÇA

“2011'den 2018'e Özgür Suriye Ordusu'nun Dönüşümü - BBC News Türkçe.” *BBC News*, BBC, 30 Jan. 2018, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-42862756>.

“2011'den Günümüze: Suriye'nin Rusya'ya Maliyeti.” *Stratejik Ortak*, 11 Feb. 2017, <https://www.stratejikortak.com/2017/02/2011-den-gunumuze-rusya.html>.

“AB Türkiye'deki Mültecilere Yardımı Sürdürüyor.” *AB Haber*, 2 Apr. 2017, <https://www.abhaber.com/ab-turkiyedeki-multecilere-yardimi-surduruyor/>.

“AB'nin Türkiye'deki Mülteciler İçin Mali Yardım Programı (FRIT): Komisyon, Suriyeli Mülteciler İçin Ek Fon Kaynağının Devreye Sokulmasını Teklif Ediyor.” *AB Türkiye*, 14 Mar. 2018, <https://www.avrupa.info.tr/tr/eeas-news/abnin-turkiyedeki-multeciler-icin-mali-yardim-programi-frit-komisyon-suriyeli-multeciler>.

Aslanlı, Araz. “Rusya'nın Suriye Politikaları.” *Ortadoğu Araştırmaları Merkezi*, vol. 75, 8 Aug. 2018, <https://orsam.org.tr/tr/rusyanin-suriye-politikalari/>.

Deutsche Welle. “Syria Conflict: What Do the US, Russia, Turkey and Iran Want?: DW: 23.01.2019.” *DW.COM*, 23 Jan. 2019, <https://www.dw.com/en/syria-conflict-what-do-the-us-russia-turkey-and-iran-want/a-41211604>.

“Dünden Bugüne Tüm Suriye Zirveleri(Kronolojik).” *Stratejik Ortak*, 19 May 2018, <https://www.stratejikortak.com/2018/04/suriye-zirve-astana-cenevre-soci.html>.

Erdem, Umut. “1 Milyon 150 Bin Metrekarelik Alan Temizlendi.” *Haberler*, *Hurriyet.com.tr*, 3 May 2013, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/1-milyon-150-bin-metrekarelik-alan-temizlendi-23202275>.

Erem, Onur. “5 Soruda YPG'nin ABD Ve Rusya İle İlişkisi - BBC News Türkçe.” *BBC News*, BBC, 16 May 2017, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-39937178>.

“Esad: Türkiye Teröristlere Yardım Ediyor.” *TUIÇ Akademi*, 28 Apr. 2016, <https://www.tuicakademi.org/esad-turkiye-teroristlere-yardim-ediyor/>.

Gafarlı, Orhan. “Rusya'nın PYD Politikası Değişiyor Mu?” Al Jazeera Turk - Ortadoğu, Kafkasya, Balkanlar, Türkiye Ve Çevresindeki Bölgeden Son Dakika Haberleri Ve Analizler, 9 Sept. 2016, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/rusyanin-pyd-politikasi-degisiyor-mu>.

Göksel, Bora. “PYD ABD, Rusya Ve Esed'le İşbirliğini Hızlandırdı.” *Yeni Şafak*, Yenisafak.com, 8 Feb. 2016, <https://www.yenisafak.com/dunya/pyd-abd-rusya-ve-esedle-isbirligini-hizlandirdi-2406447>.

Gazetesi, Evrensel. “Erdoğan'ın Övdüğü ÖSO Kimdir?” *Evrensel.net*, Evrensel.net, 28 Jan. 2018, <https://www.evrensel.net/haber/344305/erdoganin-ovdugu-oso-kimdir>.

“Kalın: ÖSO, Hem DAESH Hem Rejimle Mücadele Edebilir.” *Al Jazeera Turk - Ortadoğu, Kafkasya, Balkanlar, Türkiye Ve Çevresindeki Bölgeden Son Dakika Haberleri Ve Analizler*, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/kalin-oso-hem-daes-hem-rejimle-mucadele-edebilir>.

Kurt, Veysel. “Soçi Zirvesi Ve Türkiye.” SETA, 19 Aug. 2019, <https://www.setav.org/soci-zirvesi-ve-turkiye/>.

Lund, Aron. “Russia in the Middle East.” *THE SWEDISH INSTITUTE OF INTERNATIONAL AFFAIRS*, Feb. 2019.

“Peşmerge Kobani'de.” Al Jazeera Turk - Ortadoğu, Kafkasya, Balkanlar, Türkiye Ve Çevresindeki Bölgeden Son Dakika Haberleri Ve Analizler, 30 Oct. 2014, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/pesmerge-kobanide>.

“Rusya Devlet Başkanı Putin'den 15 Temmuz Açıklaması.” *Ahaber*, Wwww.ahaber.com.tr, 17 June 2017, <https://www.ahaber.com.tr/dunya/2017/06/17/rusya-devlet-baskani-putinden-15-temmuz-aciklamasi>.

“S-400 Ve F-35: ABD Ile Türkiye Arasındaki Kriz Hakkında Bilinmesi Gerekenler - BBC News Türkçe.” *BBC News*, BBC, 4 Apr. 2019, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-47809807>.

“Soçi Zirvesi Sonrası Liderlerden Önemli Açıklamalar.” *Takvim.com.tr*, 14 Feb. 2019, <https://www.takvim.com.tr/guncel/2019/02/14/soci-zirvesi-sonrasi-liderlerden-onemli-aciklamalar>.

Sputnik. “Erdoğan'dan İdlib Açıklaması: TSK İçeride, Rusya Dışarıda Görev Yapacak.” *Sputnik Türkiye*, 5 Oct. 2017,

<https://tr.sputniknews.com/ortadogu/201710051030443148-erdogan-idlib-rusya-tsk/>.

“Türkiye Ve Rusya S-400 Füze Anlaşmasını İmzaladı - BBC News Türkçe.” *BBC News*, BBC, 12 Sept. 2017, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-41239093>.

Weaver, Matthew, et al. “Nato Meets as Russia Confirms One of Two Pilots Dead after Jet Shot down - as It Happened.” *The Guardian*, Guardian News and Media, 24 Nov. 2015, <https://www.theguardian.com/world/live/2015/nov/24/russian-jet-downed-by-turkish-planes-near-syrian-border-live-updates>.

“YPG: Afrin'de Türkiye'nin Vurduğu Bölgeye Rus Askeri Konuşlandı - BBC News

Türkçe.” *BBC News*, BBC, 22 Mar. 2017, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-39353089>.

“Yıldırım'dan ABD'ye Tepki: PKK DEAŞ'a Karşı Kullanılmamalı - BBC News Türkçe.” *BBC News*, BBC, 10 May 2017, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-39856911>.

Özbek, Cengiz. “Türkiye'nin 7 Yıllık Suriye Politikası: DW: 15.03.2018.” *DW.COM*, Deutsche Welle Türkçe, 15 Mar. 2018, <https://www.dw.com/tr/turkiyenin-7-yillik-suriye-politikasi/a-42980399>.